

มหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

นางประคอง นิมนานเทมินทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2530

ISBN 974-568-339-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

014284

I 10293115

THE THAO BA JUENG EPIC : AN ANALYTICAL STUDY

Mrs. Prakong Nimmanahaeminda

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1987

ISBN 974-568-339-6

ประคอง นิมมานเหมินท์ : महाकाव्यเรื่องท้าวบาเจือง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์
(THE THAO BA JUENG EPIC : AN ANALYTICAL STUDY) อ.ที่ปรึกษา :
รศ.ดร.ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา, รศ.วิมลทร บุษยกุล, 545 หน้า.

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษามหาकाव्यเรื่อง ท้าวบาเจือง อยู่ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของพญาเจืองในวรรณคดีเรื่องนี้กับวรรณคดีเกี่ยวกับพญาเจืองสำนวนอื่น และเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา ลักษณะทางสันตลักษณ์และการใช้ถ้อยคำสำนวน ผลการศึกษามีดังนี้

เรื่องพญาเจืองในวรรณคดีเรื่องนี้มีควมคล้ายคลึงกับวรรณกรรมเกี่ยวกับพญาเจืองสำนวนอื่นในประเด็นสำคัญ คือ พญาเจืองรบชนะพวกแก้ว ได้เป็นกษัตริย์เมืองเงินยาง และสิ้นพระชนม์ในการรบที่ยู่นนาน วรรณคดีเรื่องนี้ประกอบด้วยส่วนที่เป็นบทประพันธ์ดั้งเดิมซึ่งน่าจะแต่งขึ้นประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงพุทธศตวรรษที่ 21 และส่วนที่เป็นบทประพันธ์แทรกเสริมซึ่งมีอยู่ 2 ตอน และไม่สู้ไพเราะนัก

ส่วนที่เป็นบทประพันธ์ดั้งเดิมสะท้อนให้เห็นสังคมล้านช้างในสมัยผู้แต่ง มีลักษณะเป็นสังคมกสิกรรม มีกษัตริย์ ราชวงศ์และขุนนางเป็นชนชั้นปกครอง ไพร่และทาสเป็นชนชั้นที่ถูกปกครอง แม้ว่าจะรับแนวคิดบางประการจากพุทธศาสนา แต่ความเชื่อในเทพผู้สร้างและวิญญาณบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลอยู่มาก

คำประพันธ์ที่ใช้ คือ โคลงฉันท์ โคลงสี่สุภาพ และโคลงกลบท ถ้อยคำภาษาส่วนใหญ่เป็นภาษาลาว มีภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมรบ้าง วรรณคดีเรื่องนี้มีควมยิ่งใหญ่ในด้านเนื้อหา และดีเด่นในด้านวรรณศิลป์ ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีที่สำคัญยิ่งในภูมิภาคนี้

ภาควิชา ภาษาไทย
สาขาวิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2530

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

PRAKONG NIMMANHAEMINDA : THE THAO BA JUENG EPIC : AN ANALYTICAL STUDY. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SAKSRI YAMNADDA, PH.D. ASSO. PROF. VISUDH BUSYAKUL 545 PP.

This thesis is the outcome of a critical study the content, versification, diction and expressions in The Thao Ba Jueng Epic as well as to compare the story of Phya Jueng in this epic with those of other versions.

It is found from the study that the story of Phya Jueng in this epic is in commor. with those of other versions in many significant aspects. Phya Jueng defeated the Kaews, became a powerful king of Ngern-yang and finally died during the battle in Yunnan.

The older part of the epic was probably written around the close of the 20th century to the 21st century of the Buddhist era, and was enlarged with two later additions by poetically inferior hands. The older epic depicts the prevalent agricultural communities of the time, with the king, the royal family and the aristocrats forming the ruling elites over the subjects and slaves. There are evidences of influence of Buddhist philosophy and ideas, but the predominant faith is the belief in the creator-god and ancestral worship mixed with superstition.

The meters employed in the epic take up a long chapter, and it is concluded that the poem was written in Klong Dan, Klong Si-Suparb and Klong Kolabot. The language used is Laotian, with a fair proportion of Pali, Sanskrit and Cambodian loan-words. With its grandeur both in the theme and literary beauty, it deserves a high place in the literature of the region.

ภาควิชา ภาษาไทย
สาขาวิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2530

ลายมือชื่อนิสิต ส.ก. น. น. น.
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ส.ก. น. น. น.
2530 2531

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่ายดังต่อไปนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมั่นคทา และ รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล นอกจากได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยแล้ว ยังได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ฒ นคร อาจารย์พิสุทธิ์ มลิวัลย์ รองศาสตราจารย์ชววิช ปุณโฑทก กรุณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ในการแก้ไขปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นที่เรียบร้อย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมคาย นิลประภัสสร รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม มณีโรจน์ รองศาสตราจารย์ ดร.นววรรณ พันธุเมธา และอาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ได้กรุณาอ่านวิทยานิพนธ์นี้บางส่วน และให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

คุณไกรศรี นิมมานเหมินท์ ได้ให้ความช่วยเหลือ พาผู้วิจัยไปพบบรรดาพระราชวงศ์กษัตริย์แห่งสิบสองพันนา ซึ่งอพยพมาตั้งภูมิลำเนา ณ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

เจ้าหม่อมคำลือ อดีตกษัตริย์แห่งสิบสองพันนา เจ้าหม่อมมณีคำ อดีตผู้สำเร็จราชการแห่งสิบสองพันนา เจ้ามหาคำมุด เมืองแซ และคุณเจียแนจอง กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสิบสองพันนา

พระอริยานุวัตร (เชมจาร์ เถระ) และ คุณปรีชา พิณทอง กรุณาให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีอีสานล้านช้างแก่ผู้วิจัย

คุณเขียน วงศ์ศรีสิงห์ กรุณาช่วยแปลคัมภีร์วังสมาธิจากฉบับภาษาบาลี
คุณเผย์เสี้ยวรุ่ย กรุณาช่วยแปลประวัติศาสตร์สิบสองพันนาจากเอกสารภาษาจีน

พลตรีถวิล อยู่เย็น กรุณาให้ยืมแผนที่แสดงถิ่นที่อยู่ของชนเผ่าไท
 คร.เจมส์ อาร์. แชมเบอร์เลน และ คร.อนาโตล แป็ลติเยร์ กรุณา
 ให้ยืมหนังสือหลายเล่ม

เจ้าหน้าที่ประจำห้องเอกสารโบราณแห่งหอสมุดแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่
 ประจำห้องสมุดสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุณาให้ความสะดวกในการค้นคว้า
 ค้นจารุณี ทิพย์พิมานชัยกร ได้ช่วยพิมพ์วิทยานิพนธ์นี้ให้เสร็จเรียบร้อย
 ตามกำหนดเวลา

วิทยานิพนธ์นี้จะสำเร็จไม่ได้เลย หากปราศจากความร่วมมือจากเพื่อน
 ร่วมงานในภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้
 กรุณาแบ่งเบาภาระงานสอน ทั้งยังให้กำลังใจ ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยศึกษาและ
 เขียนวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณและขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งมา ณ ที่นี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ นายแพทย์ประธาน นิมมานเหมินท์
 พี่ชายของผู้วิจัย ศาสตราจารย์อ้น และนางสาวนพิตี นิมมานเหมินท์ สมาชิกใน
 ครอบครัวของผู้วิจัย ที่เข้าใจและให้ความสนับสนุนในการศึกษาและการทำวิจัยนี้
 เป็นอย่างดียิ่ง

ท้ายที่สุด บุคคลที่ผู้วิจัยจะลืมเสียมิได้เลยในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ
 คุณสิลา วีระวงส์ ผู้ปรีวรทรรณคดีเรื่อง ท้าวมาเจือง เป็นอักษรไทยปัจจุบัน
 จักวรรคตอนบทประพันธ์ในเห็นรูปแบบทางฉันทลักษณ์ และนำออกตีพิมพ์เผยแพร่
 หนังสือเรื่อง ท้าวฮุ่งหรือเจือง ช่วยให้ผู้วิจัยอ่านและวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องนี้
 จากต้นฉบับโบราณได้สะดวกขึ้น ขอให้อำนาจแห่งกุศลเจตนาและกุศลกรรม ซึ่ง
 คุณสิลา วีระวงส์ อุทิศให้แก่ดินแดนดินล้านช้าง จงนำดวงวิญญาณของ คุณสิลา
 วีระวงส์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรไทย	1
การศึกษาวรรณกรรมอีสานล้านช้างในประเทศไทย	4
ความสำคัญของเรื่องและความเป็นมาของปัญหา	7
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	14
ข้อตกลงเบื้องต้น	14
สมมติฐานในการวิจัย	15
วิธีดำเนินการวิจัย	15
ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	16
2 ภูมิหลังและลักษณะของเอกสารมหากาพย์เรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u>	17
ลักษณะและที่มาของต้นฉบับตัวเขียน	17
การปริวรรตและการชำระ	29
การพิมพ์เผยแพร่	31
เนื้อเรื่องโดยสังเขป	34
ความแตกต่างของฉบับพิมพ์และฉบับโบราณ	38
3 เปรียบเทียบเรื่องราวของพญาเจืองในมหากาพย์เรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> กับวรรณกรรมเกี่ยวกับพญาเจืองสำนวนอื่น	46
ปริทัศน์วรรณกรรมของชนเผ่าไทที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับพญาเจือง ...	47
เปรียบเทียบเรื่องราวของพญาเจืองจากวรรณกรรมของชนเผ่าไท .	62

	ข้อสรุปจากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> กับวรรณกรรม เกี่ยวกับพญาเจืองสำนวนอื่น	110
	วรรณกรรมของชนเผ่าอื่นที่มีตัวละครชื่อว่า "เจือง"	127
4	การศึกษาค่านี้อหา	143
	ความเป็นเอกภาพของนี้อหา	143
	ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u>	152
	สังคมและวัฒนธรรมในสมัยพญาเจือง	153
	สังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยของกวี	155
5	ลักษณะคำประพันธ์	198
	ลักษณะคำประพันธ์ในเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> จากการจำแนกของ นายสิลา วีระวงส์	199
	ลักษณะคำประพันธ์ในเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> จากการจำแนกของ <u>ผู้วิจัย</u> ..	205
	วิวัฒนาการของคำประพันธ์ประเภทโคลง	228
	ข้อสรุปจากการศึกษาลักษณะคำประพันธ์ในเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> และ วิวัฒนาการคำประพันธ์ประเภทโคลง	283
6	ลักษณะการใช้ถ้อยคำสำนวน	291
	ลักษณะถ้อยคำภาษาโดยทั่วไป	292
	ภาษาวรรณศิลป์	298
	ถ้อยคำภาษาและสำนวนโวหารที่คล้ายคลึงกับที่ใช้อยู่ในวรรณคดีไทย ภาคกลางและวรรณคดีล้านนา	334
	ถ้อยคำภาษาและสำนวนโวหารที่คล้ายคลึงกับในวรรณคดีอีสานล้านช้าง เรื่องอื่น ๆ	348
7	บทสรุป	358
	บรรณานุกรม	364
	ภาคผนวก	375

ภาคผนวก	ก. มหากายเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> การปริวรรตโคลงอักษรวิธีตามต้นฉบับโบราณ และโคลงอักษรวิธีไทยปัจจุบัน (เฉพาะตอนคนซึ่งต่าง และไม่มีในฉบับพิมพ์)	376
	ข. ศัพทานุกรม	438
	ค. รายพระนามกษัตริย์วงศ์หินนครเงินยาง ตาม <u>ตำนานพื้นเมือง</u> <u>เชียงใหม่</u> และ <u>ตำนานเมืองพะเยา</u>	470
	ง. รายพระนามกษัตริย์สิบสองปันนา และปีที่ครองราชย์จาก วรรณกรรมต่าง ๆ	472
	จ. เรื่องราวเกี่ยวกับพญาเจืองจากวรรณกรรมต่าง ๆ	477
	ฉ. เรื่องของเจ้าแสงทอ	520
	ช. เรื่องของชาเจือง	531
	ซ. ประวัติและผลงานของ นายสิลา วีระวงส์	539
	ประวัติผู้เขียน	544

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	เปรียบเทียบศักราชที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาและ วรรณกรรมสิบสองพันนา	65
ตารางที่ 2	เปรียบเทียบพระญาติวงศ์ของพญาเจืองจากวรรณกรรมต่าง ๆ	103
ตารางที่ 3	เปรียบเทียบลักษณะพิเศษและเหตุการณ์สำคัญ	107
ตารางที่ 4	ถ้อยคำในเรื่อง <u>ท้าวบาเจือง</u> ที่คล้ายคลึงในวรรณคดีไทย ภาคกลางและวรรณคดีล้านนา	334

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบที่ 1	แผนที่เมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาชนลาว	140
ภาพประกอบที่ 2	แผนที่ประเทศเวียดนาม	141
ภาพประกอบที่ 3	แผนที่มณฑลยูนนาน	142
ภาพประกอบที่ 4	คำร่ำการทํานายจากกระดูกไก่ของชาวไทอาหม	181